

ks. dr hab. Mieczysław Polak, prof. UAM
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Teologiczny

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgra lic. teol. Tomasza Chrupka, *Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu „Młodzi na Progu”*. Studium teologicznopastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wiesława Przygody, przygotowana na zlecenie Rady Naukowej Instytutu Nauk Teologicznych KUL w Lublinie.

Wprowadzenie

W adhortacji apostolskiej *Christus vivit* papież Franciszek napisał, że „czasy się zmieniają i pojawia się pytanie: jaka jest dzisiejsza młodzież, co obecnie przeżywa?” (nr 64) oraz, że „duszpasterstwo młodzieżowe w formie, w jakiej zwykliśmy je prowadzić, doznało naporu zmian społecznych i kulturowych. Ludzie młodzi w strukturach tradycyjnych często nie znajdują odpowiedzi na swoje niepokoje, potrzeby, problemy i zranienia” (nr 202). Powyższe stwierdzenia wskazują na potrzebę poznawania młodych ludzi oraz na przemyślenie dotychczasowych form duszpasterstwa młodzieży. Zadania te należą do zagadnień podejmowanych w ramach badań pastoralnoteologicznych. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska ks. mgra Tomasza Chrupka bardzo dobrze wpisuje się w nurt tych badań i stanowi wartościowy wkład w ich rozwój.

Aspekty merytoryczne dysertacji

Podjęcie przez ks. mgra Tomasza Chrupka badań, których rezultaty zostały zawarte w jego rozprawie doktorskiej wynikało z podjętej wcześniej analizy stanu badań w tym obszarze. Wskazała ona na potrzebę takich badań oraz zainspirowała do wyznaczenia ich przedmiotu i zakresu. W ten sposób Autor dysertacji sformułował jej główny problem badawczy w trzech pytaniach: „jakie są założenia *Magisterium Ecclesiae* oraz programu *Młodzi na Progu* dotyczące chrześcijańskiej formacji młodzieży, w jakim stopniu są one realizowane w praktyce duszpasterskiej, a także co należy poprawić w programie i w praktyce pastoralnej, aby osiągnąć w przyszłości jeszcze lepsze efekty tej formacji?” W celu poszukiwania odpowiedzi na te pytania zostały podjęte trzy kroki badawcze. Pierwszy dotyczył wypracowania na podstawie nauczania Kościoła modelu formacji chrześcijańskiej młodzieży; drugi – badania stopnia realizacji różnych aspektów formacji w programie *Młodzi na Progu*; trzeci – opracowania wskazań dla udoskonalenia programu formacyjnego *Młodzi na Progu*. Rozprawa doktorska ks. mgra Chrupka posiada zatem jasno i precyzyjnie

określony cel i problem badawczy, które znalazły odzwierciedlenie w poszczególnych rozdziałach pracy. Zakres analizy zawartej w rozprawie doktorskiej oddaje prócz tego poprawnie sformułowany tytuł wraz z określeniem charakteru i obszaru podejmowanych badań. Badania zostały zatem podjęte w oparciu o dobrze przygotowaną koncepcję i zmierzały do realizacji wyznaczonych w niej celów badawczych.

Wstęp do pracy w sposób systematyczny wprowadza w jej problematykę i zawiera zasadniczo wszystkie elementy wymagane dla opracowań naukowych danego zagadnienia, takie jak: ogólne wprowadzenie, dotychczasowy stan badań, uzasadnienie i potrzeba podjęcia badań, sformułowanie problemu badawczego i celu pracy, określenie metod badawczych, sprecyzowanie stosowanych pojęć, prezentacja głównych źródeł pracy.

Zasadniczy korpus pracy został podzielony na sześć rozdziałów. Pierwszy ma charakter teoretyczny. Została w nim podjęta analiza wskazań zawartych w różnorodnych dokumentach oficjalnego nauczania Kościoła dotyczących formacji chrześcijańskiej młodzieży. Schemat analizy został przyjęty za Dekretem *Apostolicam actuositatem* o apostołstwie świeckich Soboru Watykańskiego II, który wymienia: formację ludzką, doktrynalną, duchową oraz apostołską. Przyjęty tutaj schemat wyznaczał strukturę także dalszych analiz, podejmowanych w kolejnych częściach dysertacji. Analizując wskazania Kościoła dotyczące formacji chrześcijańskiej Autor dysertacji odnosił je do programu *Młodzi na Progu*. W ten sposób nie tyle został wypracowany model formacji chrześcijańskiej młodzieży, co potwierdzona teza określona we wstępie do pracy, „iż materiały formacyjne programu *Młodzi na Progu* uwzględniają i korespondują z nauczaniem Kościoła na temat formacji chrześcijańskiej młodzieży” (s. 22). Wychodząc z takiego założenia w rozdziale pierwszym zasadniczo nie podjęto krytycznej analizy programu w odniesieniu do kościelnych wskazań, ale starano się uzasadnić sformułowaną wcześniej tezę.

Drugą część pracy stanowią rozdziały od drugiego do piątego. Prezentują one wyniki empirycznych badań własnych Autora, przeprowadzonych za pomocą kwestionariusza ankiety. Krótki zarys metodologii tych badań oraz ich przebieg został przedstawiony we wstępie do rozprawy (s. 21-22). Zawiera on pewne informacje dotyczące tych badań, lecz nie stanowi wyczerpującego opisu metodologii badań empirycznych (problem badawczy, metody badawcze, hipotezy, badania pilotażowe). Autor nie uwzględnił publikacji z zakresu prowadzenia badań empirycznych, gdzie można znaleźć schemat przedstawienia metodologii badań empirycznych. Układ empirycznej części pracy odpowiada wymiarom formacji chrześcijańskiej przedstawionym w pierwszym rozdziale, przy czym zamieniona została kolejność dwóch z nich: formacji duchowej i doktrynalnej. W rozdziale drugim Autor przedstawił wyniki badań, dotyczące formacji ludzkiej; w trzecim formacji doktrynalnej, w czwartym formacji duchowej (modlitwa i życie sakramentalne); w piątym formacji apostołskiej. Prezentacja wyników ma charakter statystyczny. W większości pytań uwzględnia zmienne: płeć, miejsce zamieszkania, typ szkoły. Przedstawiając wyniki badań Autor porównuje ich wyniki z rezultatami innych badań, głównie przeprowadzonych przez CBOS. Prezentacja wyników badań własnych Autora jest zasadniczo poprawna. Pozwala na poznanie opinii ankietowanych na wielorakie zagadnienia związane z różnymi aspektami formacji chrześcijańskiej. W prezentacji i analizie wyników przeważa zdecydowanie analiza ilościowa: jaki procent ankietowanych wybrał daną odpowiedź. Dane ilościowe Autor próbuje zinterpretować (jakościowo), to znaczy wskazać np. co warunkuje – według jego opinii – określone wypowiedzi ankietowanych. W interpretacji tej używa niekiedy

stwierzeń oceniających czy emocjonalnych, niepotwierdzonych danymi, np. „nie dziwi fakt”, „pewnym optymizmem napawają” (s. 130); „pesymistyczne dane” (s. 222); „sporym entuzjazmem napawają” (s. 224). Te sformułowania, choć nie do końca poprawne w naukowym opisie socjologicznym danego zjawiska, mogą wynikać z osobistego zaangażowania Autora w badaną problematykę.

Przedstawienie wyników badań własnych ukazuje dość obszerną charakterystykę młodzieży, która w nich uczestniczyła. Dane otrzymane metodą badań empirycznych zostały przedstawione opisowo i graficznie, i poddane próbie interpretacji. Przedstawia to pewien ogólny obraz młodzieży, uczestniczące w formacji według programu *Młodzi na Progu*. W odniesieniu do tego programu bardzo istotne były pytania, które odnosiły się wprost do jego wpływu na uczestniczki i uczestników badań (pytania od 73 do 78). Niemniej jest to tylko 5 pytań z 78, które dotyczą wprost zagadnienia wpływu programu *Młodzi na Progu* na formację chrześcijańską jego uczestników. W analizie wyników badań należałoby także zestawić ze sobą różne dane, aby ukazać zależności pomiędzy różnymi faktorem, np. korelacja pomiędzy dojrzałą osobowością a religijnością; korelacja pomiędzy czasem formacji i posługi w programie *Młodzi na Progu* (pytanie 73) a opiniami na temat kwestii moralnych (pytanie 9). Określenie różnych zależności pomiędzy otrzymanymi danymi nakreśliłoby z pewnością dokładniejszy obraz badanych zjawisk i pomogło w ich interpretacji. Kolejną kwestią dotyczącą interpretacji wyników badań jest wyprowadzanie na podstawie odpowiedzi na jedno pytanie zbyt ogólnych wniosków. Np. na podstawie odpowiedzi na pytanie 27 – „Matka Boże jest?” – „Matką Jezusa, niepokalanie poczętą i wniebowziętą” sformułowano wniosek: „Młodzież, która formuje się w programie *Młodzi na Progu* wykazuje się właściwą wiedzą o osobie Matki Bożej w Jej tajemnicy macierzyństwa, Niepokalanego Poczęcia oraz Wniebowzięcia” (s. 176). Wątpliwym wydaje się także sformułowanie, dotyczące „dystansu” młodzieży do pobożności maryjnej, które nie zostało poparte żadnymi danymi: „Do zmniejszenia się tego dystansu w jakiejś mierze przyczyniły się XXXIV Światowe Dni Młodzieży w Panamie, które realizowały swój program pod hasłem: *Oto Ja służebnica Pańska, niech Mi się stanie według twego słowa!* (Łk 1, 38). Dzięki temu możliwe okazało się ukazanie Jej osoby jako bliskiej każdemu młodemu człowiekowi, który tak jak Ona jest zaproszony do zażyłej relacji z Panem” (s. 176).

Ostatni, szósty rozdział dysertacji nosi tytuł: „Wnioski i postulaty pastoralne”. We wstępie do niego Autor stwierdza: „Teologia pastoralna przez uwzględnienie w swojej naukowej refleksji wyników badań empirycznych zyskuje prawo do krytycznej oceny aktualnej działalności Kościoła, co upoważnia tę dyscyplinę nie tylko do formułowania normatywnych wniosków, ale też predysponuje do zgłaszania konkretnych propozycji zmian w jego zbawczej misji” (s. 272). Wobec tego stwierdzenia przytoczę nauczanie Kościoła zawarte w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* Jana Pawła II: „Kościół, idąc za Chrystusem, naucza prawdy, która nie zawsze jest zgodna z opinią większości. Słucha on głosu sumienia, a nie «siły», i w ten sposób broni ubogich i pogardzanych. Docenia badania socjologiczne i statystyczne, o ile okazują się pożyteczne dla uchwycenia kontekstu historycznego, w którym ma on rozwijać działalność pasterską, i dla lepszego poznania prawdy; badania te nie mogą jednak być uważane za wyraz zmysłu wiary” (nr 5). Dlatego badania statystyczne i empiryczne, choć bardzo przydatne w refleksji pastoralnej, nie upoważniają do „formułowania normatywnych wniosków”, a są „jedynie pożyteczne dla uchwycenia kontekstu historycznego”. W tym kontekście bardzo istotne jest także

stwierdzenie adhortacji apostoelskiej *Pastores dabo vobis*: „Wśród tych zasad i kryteriów szczególnie ważne miejsce zajmuje «ewangeliczne rozeznanie sytuacji społeczno-kulturalnej» i kościelnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska” (nr 57). Dlatego nie socjologia, ale teologia („ewangeliczne rozeznanie”) upoważnia od formułowania wniosków i postulatów pastoralnych.

Struktura ostatniego rozdziału dysertacji odpowiada schematowi przyjętemu w pierwszym rozdziale, z uwzględnieniem zmiany kolejności prezentowania poszczególnych czynników formacji chrześcijańskiej. Autor dysertacji formułuje wnioski i postulaty pastoralne, które mają na celu korektę programu *Młodzi na Progu*, aby odpowiadał bardziej na współczesne wyzwania, dotyczące chrześcijańskiej formacji młodzieży. Wyrażają one szereg praktycznych wniosków dotyczących duszpasterstwa, które odwołują się do wniosków z badań własnych. Wyraźnie mniej ujmują wskazanie Kościoła, zawarte choćby w adhortacji papieża Franciszka *Christus vivit*.

Praca pod względem merytorycznym stanowi poprawną prezentację problematyki, która została zawarta w przedstawionej przez Autora koncepcji badań. Jej treść zgodna jest z tematem określonym w tytule pracy. Problem badawczy jest aktualny i ma duże znaczenie zarówno dla teorii, jak i praktyki pastoralnej misji Kościoła we współczesnym świecie. Doktorant podjął nowatorskie badania, które przyczyniły się do poszerzenia stanu wiedzy oraz lepszego zrozumienia fenomenów opisywanych i analizowanych w pracy. Dotyczą one kondycji religijno-moralnej i społecznej chrześcijańskiej młodzieży oraz jej formacji. Autor poprawnie uchwycił i opisał zależności pomiędzy różnymi czynnikami życia codziennego i religijnego współczesnej młodzieży. Sprawia to, że rozprawa doktorska jest oryginalnym przedstawieniem badanego zagadnienia.

Konkludując: przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska ks. mgra Tomasza Chrupka jest od strony merytorycznej poprawnym opracowaniem zagadnienia badawczego, stanowiącego główny problem pracy. Przedmiot rozprawy doktorskiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, którym jest analiza fenomenu formacji chrześcijańskiej młodzieży w programie *Młodzi na Progu*. Dysertacja spełnia kryteria naukowego opracowania problemu badawczego i może inspirować do podjęcia dalszych badań w tym zakresie, zwłaszcza do pogłębionej analizy teologicznopastoralnej danych uzyskanych w ramach badań własnych. Dysertacja wskazuje na posiadanie przez Doktoranta ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu teologii pastoralnej. Poświadcza też opanowanie w dobrym stopniu umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Aspekty formalne i językowe rozprawy doktorskiej

Praca do strony formalnej nie budzi zastrzeżeń. Jest wynikiem badań, które zostały bardzo dobrze przygotowane i przeprowadzone na podstawie spójnej koncepcji badawczej. Przyjęcie paradygmatu metodologicznego teologii pastoralnej uwarunkowało strukturę pracy, która została podzielona na trzy części odpowiadające kolejnym etapom badawczym: kryteriologii, kairologii i prakseologii. Struktura pracy jest zatem przejrzysta i logiczna. Treści zostały podzielone w sposób względnie proporcjonalny.

Język i styl pracy odpowiadają jej charakterowi. Autor zdefiniował pojęcia, które były stosowane w pracy lub odwoływał się do istniejących definicji. Od strony redakcyjnej i korektorskiej rozprawa jest bardzo starannie przygotowana. Autor poprawnie stosuje przypisy i odwołania. Można by przemyśleć, czy nie warto zastosować skrótu nazwy programu *Młodzi na Progu*, gdyż pojawia się ona w pracy wiele razy.

Bibliografia jest bardzo obszerna i odpowiednio dobrana. Została zebrana w sposób rzetelny i bardzo wnikliwy oraz podzielona na źródła i literaturę. Źródła to: Pismo Święte, materiały formacyjne programu *Młodzi na Progu*, źródła internetowe programu *Młodzi na Progu*, opracowania naukowe programu *Młodzi na Progu*, dokumenty Soboru Watykańskiego II, nauczanie papieży, dokumenty Stolicy Apostolskiej, dokumenty Episkopatu Polski, dokumenty Kościołów partykularnych w innych krajach, dokumenty Kościoła lokalnego, dokumenty państwowe, kwestionariusze ankiet. Wykaz literatury zawiera: literaturę przedmiotu, literaturę pomocniczą, encyklopedie, słowniki i leksykony oraz netografię. Struktura układu bibliografii jest bardzo czytelna i pomocna w zorientowaniu się w źródłach pracy i literaturze. Brakuje w niej jednak jednego z ważniejszych dokumentów Jana Pawła II dotyczących duszpasterstwa młodzieży jakim jest *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1985. Młodzież w pracy duszpasterskiej kapłanów*. Prósz tego w bibliografii znajduje się tylko jedna pozycja w języku obcym. Uwzględnienie doświadczeń innych Kościołów w formacji chrześcijańskiej współczesnej młodzieży mogłoby wzbogacić analizy zawarte w dysertacji. Do rozprawy został dołączony także spis tabel, grafik i wykresów, aneks zawierający tabele z wynikami badań oraz kwestionariusz ankiety, który służył do przeprowadzenia badań empirycznych.

Konkludując: rozprawa doktorska ks. mgra Tomasza Chrupka jest od strony formalnej poprawnym naukowo przedstawieniem zagadnienia stanowiącego problem badawczy dysertacji, spełniającym kryteria stosowane przy przygotowywaniu, przeprowadzaniu i publikowaniu tego rodzaju badań naukowych.

Wniosek końcowy

Przedstawioną do recenzji dysertację ks. mgra lic. Tomasza Chrupka: *Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu „Młodzi na Progu”. Studium teologiczno-pastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wiesława Przygody oceniam jednoznacznie pozytywnie. Stwierdzam, że rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z późn. zm. (Dz.U. z 2022 r. poz. 574). Wobec powyższego przedkładam Radzie Naukowej Instytutu Nauk Teologicznych KUL w Lublinie wniosek o dopuszczenie ks. mgra Tomasza Chrupka do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

.....
ks. dr hab. Mieczysław Polak, prof. UAM